

фразеологизмите са присъщи на разговорната и диалектна реч, а устойчивите съчетания по-често при Димитров — на книжовния език, така и от стилистичната мотивираност и идейна насоченост, поради които са използвани. Прави впечатление многобройната употреба на фразеологични съчетания — няма статия, брошура, писмо, реч или друг материал, в който да не се среща фразеологично съчетание или устойчив израз. Това обаче в никаква степен не намалява достойнствата на неговия публицистичен стил — напротив, фразеологичните съчетания, пословиците и поговорките, устойчивите изрази правят словото на Димитров свежо, достъпно, интересно и образно, защото той не прекалява с тях, а ги използва особено сполучливо преди всичко да подчертае по-силно дадена мисъл, да поднесе по-вълнуващо определена истина или идея.

В зависимост от това, в какъв виде употребен даден фразеологичен израз, различаваме няколко групи в публицистиката на Димитров: на първо място фразеологични изрази, които се употребяват в непроменен вид, т. е. така, както се срещат в разговорната или диалектна реч: „*преля чашията на търпението*“ (т. 5, с. 315); „*пази като очите си*“ (т. 2, с. 46); „*тегли чергата само към себе си*“ (т. 3, с. 294); „*вдигаха връва до господ*“ (т. 4, с. 424); „*Да търси под дърво и камък*“ (т. 5, с. 386); „*за папица леца*“ (т. 5, с. 122); „*крие се зад гърба ни*“ (т. 3, с. 167) и др.

В други случаи фразеологичният израз е употребен, за да засили изненадващата роля на някакво събитие, да покаже по-релефно неговото въздействие или последици: „По такъв начин превратът на 9 юни беше *гръм от ясно небе* за ръководителите на партията, тъкмо в онзи момент, когато те съвсем не очакваха това“ (т. 8, с. 5), а в други случаи да изрази отношението на Димитров, най-често отрицателно, към някакво действие на буржоазната държава и капиталистите или към представителите на широките социалисти, опортюнисти, реформисти. Обикновено употребата на фразеологично съчетание може да има и подчертан ироничен отънък, да носи експресивната сила на целия изказ, а дори и на целия материал, да показва ясно недъзите на съществуващия социален порядък, на беззаконията и предателството на буржоазната държава:

„Недейте *тегли*, господа народни представители, *чергата само към себе си*, увеличавайки дневните по тия мотиви“ (т. 3, с. 294).

На второ място, част от фразеологизмите са използвани по-свободно, като отделни компоненти са заменени сполучливо от техни синоними или целия фразеологизъм е перифразиран. Обикнат стилистичен похват на Димитров е използването на един фразеологизъм в различни варианти, които го представят в по-разширен или в по-стеснен вид: „И остава прочее фактът, че за да бъдат задоволени тия нужди, необходимо е да се отиде по-нататък, *да се изтръгне злото из корен*“ (т. 6, с. 211). „Поздравявайки с Нова година всички мои съотечественици-антифашисти. . . , желая им. . . *да изтръгнат от корен смъртоносната зараза на великобългарския шовинизъм*“ (т. 11, с. 161). . .

В публицистиката на Димитров се срещат и голям брой фразеологични съчетания, които принадлежат предимно на книжовната лексика или са от международната фразеология с митологичен характер. В други случаи те са използвани като синоними на предходното изречение или словосъчетание: „Там говорят на *разни езици — вавилонско стълпотворение*“ (т. 10, с. 14), а в други, за да обобщат образно и кратко определено събитие или да акцентуват върху посоченото с фразеологизма качество или състояние: „*Но „лирова“ бе тая победа на работническите врагове!*“ (т. 5, с. 200). „*Настъпил е вече дванадесетият час за опомняне и отрезняване*“ (т. 2, с. 128). „И това е *само една страна на медала*“ (т. 4, с. 437).

Неразривната органическа връзка с народа, с нравите и обичаите на българите намира израз и в дълбокото познаване на народното творчество, на народните пословици и поговорки. И той нееднократно се обръща към

тях, нееднократно ги използва, за да бъде точен, ярък и образен, за да бъде ироничен и гневен, за да изрази топлота и обич към работническата класа, към народа и сарказъм към класовия враг. Народните мъдрости, както обича да пише и казва Димитров, той използва, както народът ни — на място, за да подчертае и изтъкне поуката: Брошурата „От поражение към победа“ от 1920 г., посветена на общата стачка на транспортните работници, железничарите и пернишките рудничари, Димитров завършва с думите: „Те забравят народната мъдрост: *„Който последен се смее, най-добре се смее!“* Защото не може да има абсолютно никакво съмнение в това, че българският пролетариат ще съумее и от сегашното временно поражение на една негова част да почерпи нови сили, да увеличи и изостри оръжията си за борба и да ускори окончателната своя победа над капитализма“ (т. 5, с. 344).

В статията „Какво предстои?“ използва също народната мъдрост, за да изрази още по-категорично вярата, че борбата и след септемврийския погром ще продължи с нова по-голяма сила: „Никога народната мъдрост *„Клин с клин се избива“* не е имала по-вярно практическо приложение и оправдание“ (т. 7, с. 304). Нерядко отделни статии или речи започват с пословица или поговорка, с което Димитров успява не само да заинтригува, но и преди всичко да заостри вниманието, да насочи мисълта в желаната и необходима за момента насока: „Трудна е задачата на съда: *и вълкът да бъде сит и агнето цяло“* (т. 9, с. 290).

Към пословиците и поговорките той подхожда творчески, перифразира или подменя отделни компоненти в зависимост от конкретния контекст, от съдържанието на материала, от аудиторията на читателите, за които е предназначено написаното: „След като кандидатурата на Марсел Вилар също беше отклонена, аз имах пълно право да си кажа: *„Аз не искам нито меда, нито жилото на официалната защита“* и през цялото време водих своята защита сам“ (т. 9, с. 242), „Защото вие, *като сеете ветрове, ще жънете само бури“* (т. 3, с. 64).

Особена роля за постигане на образността в публицистиката на Димитров играят сравненията, които се отличават с разнообразие и релефност, с индивидуалност и народностен колорит. Чрез тях Димитров не само умело и точно рисува дадени ситуации, отделни образи и събития, но което е особено важно, те най-добре показват отношението му към тях. Значителният брой на сравненията в публицистичното наследство на Димитров сам по себе си говори за тяхната действена роля в свежето, одухотворено, изненадващо и оригинално излагане на мислите, предаване на случки и събития. От друга страна, анализът ни показва умението на политическия писател да намери най-точното им място в общата система на изразните стилистични средства, с които те хармонират особено сполучливо и ясно.

Обществената и идейно-политическа мотивираност на сравненията в произведенията е пряко свързана с тяхната тематична и идейна насоченост. Защото сравненията не се използват за пищна образност или излишна украса, а влизат естествено и непринудено в тъканта на статиите и речите, с тях се постига онзи свособразен, колоритен, образен димитровски стил. Прави впечатление подчертаната изразителност на употребяваните сравнения — изразителност, която спомога публицистичният стил на Димитров да бъде достъпен, разбираем, образен и колоритен. Защото именно сравненията съчетават най-ярко народното, битово-колоритното изразяване с изненадващата индивидуалност на твореца, със специфичното възприемане на заобикалящата действителност, а така също показват твърде осезаемо както познаването на народния живот, така и знанията от областта на литературата, на изкуството, на историята и културата на другите народи. А при Димитров това съчетание е особено сполучливо, защото то отразява и интелекта му, и неговата дарба да пише образно и изразително, и неговия талант на тънък стилист и познавач на словото.

В зависимост от своята структура сравненията в творчеството на Димитров може да разделим в четири групи: кратки, разширени, разгънати и сравнения в широк план. Кратките сравнения, които се срещат твърде често, стоят обикновено при глагола в изречението и чрез поясняване на глаголното действие косвено характеризират неговия субект, показват или подчертават образно отделни черти в характера му, във външния образ, свързани са с един определен момент от описваното събитие.

Разширените сравнения чрез съгласувано или несъгласувано определение са наложени от необходимостта да се задълбочи, уточни същността на самия сравняващ предмет, да се покаже в такава светлина, която да отговаря на смислово-речевата, респективно идейно-естетическата реалност на ситуацията. Например: „Самите събития по такъв начин осветлиха *като с бенгалски огън* историческата грешка на партията.“ „Действа и пада *като студен душ* върху разгорещените фашистки глави“ (т. 9, с. 373).

Разгънатите сравнения чрез обособена част или подчинено изречение детайлизират посочвания признак или показват отношението на Димитров към сравнявания предмет. Например: „Често се чувствавам *като вързана птица*, която има крила, но не може да ги *използува*“ (т. 9, с. 76); „тя осветли *като фар пътя*, по който трябва да върви пролетариатът на балканските страни, за да постигне победа в своята освободителна борба“ (т. 7, с. 342).

Сравненията в широк план в структурно-синтактично отношение представляват цели периоди или абзаци и служат за създаването на по-широки асоциации. Те са интересни преди всичко със своята подчертана индивидуалност и неочакваност: „От историята знаем, че има два вида поражения: такива, които водят до окончателно унищожение на една отживяла класа, и такива, които носят в себе си елементите и предпоставките за предстоящата крайна победа на една възходяща класа. Поражения от втория вид са неизбежни етапи на развитието. *От този род беше поражението на въстанието на руските работници през 1905 г., от този род беше поражението на нашето българско Септемврийско въстание през 1923 г., от този род беше и вашето поражение през февруари тази година*“ (т. 9, с. 450).

Според авторството сравненията в публицистиката на Димитров биват традиционни (устойчиви), отличаващи се със своята експресивност, образност и възпроизводимост. Те принадлежат на разговорната реч, използват се твърде често и поради това контекстът, в който ще бъдат поставени, случаят, заради който ще бъдат използвани, имат решаващо значение. При тях обектите за сравнения са от животинския свят, от заобикалящата действителност. Сравняват се одушевени с неодушевени предмети, конкретни с абстрактни или абстрактни с конкретни: „Тя се показва *като ангел хранител* за мен в тия тежки времена“ (т. 9, с. 23). „Правителството на Цанков смята, че *като куче, което пази реда на Балканите*, има пълно право да иска поддръжката на правителствата в Европа“ (т. 8, с. 12).

2. Индивидуални (авторски) сравнения, създавани непосредствено в потока на речта. Те показват богатата наблюдателност на своя автор, неговото умение да намери и използва най-подходящия и действен образ за сравнения, за да реализира образно и въздуващо своя замисъл. Напълно индивидуални, специфични за стила на Димитров са сравненията в широк план, за които стана дума. По нов начин Димитров използва и традиционните сравнения, които после остават да живеят в съзнанието на хората като вечно живи образи и винаги въздуващи съпоставки. Например: „*Като непокатима скала* стои Съветският съюз, могъщо дело на болшевиките. . .“ (т. 9, с. 412). „За българския народ дружбата със Съветския съюз е тъй жизнено необходима, *като слънцето и въздухът за всяко живо същество*“ (т. 11, с. 405). „Необходимо ни е печатно слово като мощно оръжие

за все по-здраво обединяване на народните сили против вътрешни и външни врагове“ (т. 13, с. 146).

Интерес в стилистично отношение представляват историческите сравнения, които използвава Димитров. И макар че в повечето случаи те да са добре познати на читателите, в произведенията му звучат по нов начин: „Много преди времето, когато германският император Карл V казал, че на немски той говори само с конете си, а германските дворяни и образовани хора пишели само на латински и се срамували от немския език, във „варварска“ България апостолите Кирил и Методий бяха създали и разпространили древнобългарската писменост“ (т. 9, с. 261). „Ти имаш право: *молята съдба в известни отношения прилича на съдбата на апостол Павел*“ (т. 9, с. 22). Особено сполучливо Димитров използва отрицателните сравнения, сравнителните изрази и изречения, с ироничен оттенък и подтекст, сравненията с действителни конкретни политически личности и водачи.

За високите достойнства на димитровския стил, за неговата образност, експресивност и емоционалност подчертана роля играят използваните метафори, синоними и антоними, експресивни думи и емоционална лексика.

Синонимното богатство в произведенията на Димитров е огромно и се изразява както в умелото му използване, така и в езиковото чувство на политическия писател, което му позволява сам да създава синонимни гнезда, пряко подчинени на идейния замисъл, на основната идея, на речевата ситуация. Защото Димитров използва синонимите целенасочено, обмислено и системно, служи си с тях само когато е необходимо, изразявайки най-точно и съвършено своята мисъл, разгръщайки идеята аргументирано и убедително. Понякога синонимната връзка между употребените думи в езика не съществува, но именно тук, в речта на Димитров, тя се е реализирала. Стилистичните синоними, които срещаме, подсказват ясно, че за Димитров те са не само носители на определена общност в значението им, но че между тях съществува разлика, съдържаща се и в отделни диференциални признаци, и в стилистичните нюанси, и в разнообразната съчетаемост, и в специфичната стилистична отнесеност — различия, които позволяват именно така всеобхватно и задълбочено да бъде разкривана същността на дадено явление или събитие. И ако обикновено богатството от синоними в художественото произведение на твореца се смята като мерило за богатството на неговия език, то за публицистичните произведения, с които се извършва разяснителна, агитираща, широко възпитателна работа, с които се убеждава и воюва, синонимното богатство е не само мерило, а оръжие, което трябва да се използва особено майсторски и с чувство. А при публициста Димитров това е постигнато в най-голяма степен — нещо повече, синонимите в неговите произведения, в живото му слово носят особено индивидуален димитровски оттенък.

В публицистиката на Димитров се срещат едновременно сполучливо употребени синоними, които принадлежат на разговорния стил, и синоними от чужд произход, и синоними с жаргонен оттенък, и синоними, характерни за поетическата лексика, и синоними — индивидуални, творчески. Поразява ни не само широкото използване на разнообразни стилистични синоними, но преди всичко начинът — точно, с мярка, силно, емоционално и експресивно, по който те са използвани. Проследяването им в материалите, конкретната им действена и вълнуваща употреба още веднъж по най-категоричен начин доказва непрестанната работа на Димитров върху езика на произведенията, върху отделната дума, върху нейната семантика и роля в текста. Значително място между синонимните гнезда, срещани в произведенията, заемат експресивните синоними, чрез които Димитров изразява своето лично отношение към изобразяваната действителност и отделните понятия и предмети, случки, хора и събития.

Чрез синонимите той изразява гальовност и гняв, нежност и неприязън, топлота и презрение. Те в еднаква степен ни позволяват образно, емоционално-експресивно да възприемаме описваното събитие, но в същата степен ни дават възможност да надникнем още по-дълбоко в личността на Димитров, в света на една надарена вулканична натура.

От първите публицистични работи до последните статии и брошури Димитров с еднаква загриженост и вещина използва синонимното богатство на българския език, като непрекъснато работи върху разширяването на своята езикова култура, на своя запас от нови още по-силни и образни синоними.

Твърде често използваните синоними са глаголи, които именно в този контекст влизат в синонимно отношение, и то много сполучливо намерени от Димитров: „Това обстоятелство в известна степен *затрудни* и *забави* процеса на болшевизацията на партията“ (т. 10, с. 8). Повече и по-сполучливи синоними Димитров подбира, когато със съществителното име се назовават абстрактни понятия с цел да се възприемат те по-осезателно и живо: „Трудещите се маси, които пъшкат под *националния гнет* и *робство*, трябва да се сплотят и дигнат на решителна борба и оръжие, за да извоюват своята *автономия* и *независимост*“ (т. 7, с. 31). Особено сполучлива и най-честа е употребата на синоними прилагателни имена: „... а сега растат *прекрасни* кадри, *млади*, *бодри*, *многообещаващи*“ (т. 11, с. 373). Какви видове синоними употребява Димитров? На първо място ще отбележим индивидуалните синоними, които са подчертано експресивни, изненадващо свежи, защото носят ясен димитровски отпечатък на начин на мислене, възприемане и представяне на действителността, явленията и предметите, на неговото отношение към тях: на второ място се открояват експресивните синоними, които показват стилистично разнообразие, което се изразява както в тяхната конкретна речева употреба, така и в стиловата им принадлежност. Обикнат похват на Димитров е да употребява синонимен ред, обикновено двучленен, от наша и чужда дума, като чуждата дума-синоним е на първо място. Например: „Общозвестно е, че въображенията през настоящата война вземаха *колосални*, *небивали* размери“ (т. 4, с. 437).

Непрекъснатият контакт с народните маси, задълбоченото изучаване на историята и бита на народа, познаването на народния език дават възможност на Димитров да употребява успоредно в синонимна връзка народна разговорно-битова дума с книжовна. Тези синоними засилват разговорните елементи в стила, значително улесняват бързото и естествено възприемане на произведенията от широките народни маси: „Те имат обикновено *по-остър* поглед, *по-зорко* око, те по-добре забелязват някои недостатъци, *имат по-добър* шох, *помирисват* набреме това, което почва да гние, но още не е изгнило“ (т. 13, с. 54).

На трето място отделяме степенувани градиращи синоними, които най-често са силно-експресивни, показвайки в различна степен, с различна сила именувания признак: „Там бе нужно също така една подобна *престъпна* и *кървава* провокация. . .“ (т. 5, с. 311).

Синонимното богатство Димитров използва не само да осветли и покаже по-ясно отделни страни на даден предмет или явление, но и да създаде един напрегнат, запомнящ се, вълнуващ образ, поради което често синонимните групи са ярко индивидуални, смислово градиращи, емоционално подчертани и експресивно силни.

Макар и непълен, анализът на синонимното богатство в публицистиката на Димитров ни показва няколко характерни момента в неговия стил — на първо място, богатство на неговия език, което най-дълбоко обуславя синонимното богатство в частност; на второ място, разнообразните начини и методи, които използва Димитров както за създаване на нови синонимни редове, така и за въвеждането сполучливо и на място на синонимите в текста на повествованието.

От тези характерни черти произтича и един основен извод — че в стила на Димитров липсва външен параден блясък, не се срещат красиви безсъдържателни фрази и безцелно използвани изразителни средства — навсякъде и винаги прозира една последователна и голяма грижа за фразата и отделната дума, грижа, която дава и своите положителни плодове, оформя един индивидуален, образен, релефен, пластичен, публицистичен стил, който заема значително място в оформянето на партийния публицистичен стил в езика ни.

Потвърждение на тази мисъл е използваната експресивна лексика, използваните антоними и метафори. И макар че традиционно говорим за образно метафоричната експресия и употреба на думи в художествената реч, то в публицистичния стил те също имат своето място, нещо повече — употребата на метафорични и експресивни думи в публицистиката предполага не само задълбочено познаване на изобразителните средства в езика, но задължително изисква подчертан езиков усет, вродено чувство за мярка, такт, за да може експресивната дума или метафора да бъде естествено втъкана в цялостния стилистичен облик на материала, да поражда и съдействува за неговото образно и действено възприемане. В този смисъл публицистиката на Димитров представя богато поле за изследвача. Поразява разнообразието от метафорични и експресивни образи, които, без да се явяват организиращ, конструктивен елемент, както в художествения стил, спомагат за убедителното излагане на логическата мисъл, на теоретическите постановки, на обобщенията и анализите, които имат важно историческо значение за партията и революционната борба на пролетариата.

Метафоричната употреба на отделни думи в текста вече е една предпоставка за създаване на такава образност, която прави езика нагледен, картинен, вълнуващ, а фразата емоционално обогатена, в която думите са употребени в нов контекст, в ново семантично обкръжение, съдействува максимално публицистичният стил на Димитров да бъде едно великолепно съчетание от мисъл и езикова форма, от теория и метафорични образи, подчинено на законите на красотата в езика.

Метафоричността и експресивността в публицистиката на Димитров не могат да се разглеждат ограничено и изолирано — те се проявяват в органическо единство с идейното съдържание, те са пряко подчинени на него и се използват в широк план, като отделни статии, писма или приветствия са написани образно с богат метафоричен материал. Например метафорично Димитров е обобщил жестокото потушаване на Септемврийското въстание, метафорично е представена вътрешната същност на Цанковото правителство, метафорично е посочена дейността на „бесуващата реакция“ — цялата статия „След въстанието“ (Работнически вестник, 7 ноем. 1923 г.) по изключително метафоричен начин, вълнуващо и задъхано, с много ненавист и много вяра в утрешния победен ден е предала обстановката в страната след септември 1923 г.: „Септемврийското въстание на трудещите се маси в България биде подавено с огън и меч и потопено в кръв“ (т. 7, с. 277).

В зависимост от целта, с която се използва метафоричната или експресивна дума, отделяме две основни групи. Към първата категория принадлежат димитровски метафорични образи и експресивни думи, които появяват мислите, имат конструктивен положителен характер. В един случай те пораждават у читателя положителни емоции, създават утвърждаващи представи за нещо скъпо, близко, желано: „Москва е пътеводната звезда на пролетарската борба в целия свят. Москва е слънцето, разпръскващо мрака на непроницаемата нощ в капиталистическия свят. Москва застана гордо и напълно заслужено начело на международната пролетарска революция“ (т. 6, с. 5).

Към втората група се отнасят метафорично експресивните образи, чрез които Димитров разобличава идейната безпомощност на широките социал-

листи, на опортюнистите, на противниците на марксизма, разкрива грабителската същност на буржоазната държава, показва отрицателното си отношение към враговете на работническата класа, на революционната борба. Твърде често това са метафорично употребени глаголи, чиято стилистична принадлежност е разговорно-битовата реч и най-силно акцентуват именно върху действията на реакцията и буржоазията.

Твърде характерен за този тип метафорични образи е оттенъкът на ирония, насмешка, презрение и други елементи, подчертаващи отрицателното отношение на Димитров към описаното събитие, явление, личност или процес: „Правителственият терор обаче *се изля с небивала жестокост* главно върху рудничарите в пернишките мини. . .“ (т. 5, с. 318). „Но вместо това заедно с радикалите и демократите широките социалисти *си свиха гнездо* в профсъюза на учителите. . .“ (т. 8, с. 120).

Метафорично употребената дума изпъква особено релефно на фона на неутралната лексика, като съотношението между тях се определя както от идейния замисъл и от предназначението на произведенията, така и от езиковото майсторство на Димитров, който умее да изненада с неочакван, но винаги сполучлив метафоричен образ. Революцията е „*зората на нашата пролет*“ (т. 2, с. 129), това са „*бурни дни*“ (т. 2, с. 128), „*Септемврийското въстание издълба такава дълбока кървава бразда между народните маси и фашистката буржоазия, която с нищо вече не може да бъде запълнена*“ (т. 14, с. 242).

За езиковото майсторство на Димитров да създава образни паралели, в които прекрасно се съчетава логическото и интелектуалното с емоционалното и експресивното, съществено значение имат използваните словообразователни елементи, граматически форми и средства, чрез които експресивно се нюансира неговият стил. Това са предимно думи с отрицателно значение, чрез които се изразяват презрение, омраза, гняв, насмешка, ирония, сарказъм. Например: „*Фашистката диктатура на буржоазията — това е свирена, но нездрава власт*“ (т. 10, с. 47), „*Палачите на днешна България*“ (т. 8, с. 20).

С подчертан експресивен оттенък и емоционален заряд се отличават епитетите в публицистиката на Димитров. Чрез тях той особено сполучливо характеризира дадена личност: „Наред със своята огромна обща и специално марксистка ерудиция Кирков бе едновременно блестящ оратор и политически агитатор“ (т. 11, с. 236), „Със своя необикновено богато *надарен* ум, със своята *строга* принципиалност, с *кристалната си* чистота, *безукоризнена* лична и политическа честност, с *безкрайната си* преданост към делото на работническата класа Христо (Кабакчиев) ще остане задълго *прекрасен* пример за подражание от *младите революционни* поколения“ (т. 11, с. 92—93).

Образността в публицистичния стил на Димитров, постигната с майсторски използваните сравнения, фразеологични и народни изрази; синоними, епитети, експресивни думи и метафори, е едно от неговите най-ценни качества, защото спомага той да бъде достъпен, ясен, действен, да се възприема живо и естествено. Затова несъмнено значителна роля играе и синтактичната постройка на произведенията. Синтаксисът е, който определя в най-голяма степен динамичния ритъм и строгата системност на докладите, речите и статиите на Димитров. Естествено е той да е в пряка зависимост от жанра, тъй като въпреки съществуващите типични особености за писмената и уснната реч за ораторската реч са налице някои допълнителни специфични черти в синтактичната постройка, обусловени от интонацията, жеста, мимиката, прекия контакт със слушателите.

В общи линии синтаксисът на димитровските речи, доклади, статии и изказвания не се отклонява от синтактичната постройка на книжовния език. Но въпреки това при анализа се установява наличието на някои характерни особености

продиктувани от индивидуалния, собствения начин за изразяване на мислите, при който в най-пълна степен е постигнато единство между идейното съдържание и синтактичната форма.

Публицистичните произведения на Димитров, неговото пламенно слово съхраняват за поколенията не само едно изключително богато идейно-теоретическо и политическо съдържание, но и един прекрасен, публицистичен стил, който чака своите изследвания и ученици.

В словото си пред Международната конференция в София в чест на 90-годишнината от рождението на Г. Димитров др. Т. Живков подчерта: „Залата на Народното събрание, в която заседава нашата конференция, пази съкровен спомен за обаятелното присъствие на Г. Димитров. Тук в своята младост, като депутат на Българската работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти), той разобличаваше с огнени слова буржоазията и се бореше против въвличането на българския народ в империалистическата война.“⁵

⁵ Т. Живков. Избрани съчинения. Т. 21. С., 1975, с. 76—77.

ПУБЛИЦИСТИЧНИЯТ СТИЛ НА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

Христина Станева

Обаятелната личност на Димитров хармонично е съчетала теоретика и революционера, публициста и журналиста, пропагандиста и оратора. Това органическо единство от мисъл и дело, от вяра и слово, от смелост и действеност са намерили прекрасно отражение в речите, статиите, докладите и писмата му. Тяхната висока идейно-политическа и естетико-образна стойност се корени в силата и правотата на марксистко-ленинското учение, в твърдостта на нашата партия, в опита и традициите, които оставят Благоев и Кирков, в природата на Димитров.

Публицистичното наследство на Георги Димитров е истинско богатство за нашата партия, за международното революционно движение. Под перото на великия партиен деец са излезли множество статии, брошури, исторически доклади и писма, записани са ценни мисли за ролята на работническата класа в революционната борба, за трудните и нерешени проблеми на международното революционно движение, за бележити революционери, мислители и дейци, за литературата, изкуството, за младежта, жената и др. Всичко това определя публицистичния стил на Георги Димитров, неговата реч и писано слово като своеобразно съкровище в писмения книжовен език, образец на партийно публицистично слово, но все още непроучено напълно.¹

Животът и дейността на Димитров са неразделно свързани с живота на партията, с развитието на работническите синдикати, с международното революционно движение. Неговите изказвания, речи, писма и доклади са своеобразен, дълбоко емоционален летопис за борбите на българския и международния пролетариат, за величието на един изцяло отдаден на революцията живот. Но в тях ние откриваме и човека Димитров с нежността и ласката на любещия съпруг, с предаността на сина, с болката и дълбокото чувство на бащата, с грижата и вниманието на приятеля, другаря, с честното, прямо отношение на комуниста, с твърдостта и мъжеството на българина — син на своя народ, със суровостта и ярката страстност на революционера, с безпределната преданост на революцията и огромната любов към страната на Съветите, към партията на Ленин.

¹ Ив. Леков. Опит за оценка на езика и стила на Г. Димитров. — В: *Език и стил на българските писатели*. С., 1962, с. 524—541; М. Иванов. Велик политически писател (Г. Д.). — В: *Върхове на българската журналистика*. С., 1972, с. 91—114; Ил. Кюльовски. Откровение и борба, съд и прозрение. — *Бълг. журналист*, 1972, кн. 5, с. 13—18; Г. Митков. Народни мъдрости и художествени сравнения в речите на Г. Димитров. — *Лекционна пропаганда*, 1972, кн. 14, с. 51—54; Р. Русинов. Г. Димитров за партийното слово. — *Полит. просвета*, 1972, кн. 5, с. 95—92; Е. Стателова. За журналистическата дейност на Г. Димитров в периода до войните (1901—1912). — *Ист. преглед*, 1972, кн. 2, с. 115—126; С. партийна страст и талантливо перо. — *Бълг. журналист*, 1972, кн. 2, с. 25—27; В. Вапорджиев. За езика и стила на Г. Димитров. Писма, документи и речи, писани на немски език през 1933. — *Ез. и л-ра*, 1972, кн. 3, с. 1—12; Г. Димитров и революционната журналистика. Международен симпозиум, организиран от Съюза на бълг. журналисти. — *Бълг. журналист*, 1972, кн. 6, с. 2—49, и др.

И когато докладва, и когато се изказва, и когато приветства, и когато се защитава, и когато пише писма, статии или брошури Димитров е методичен, системен. Топлотата и сърказмът, поучаването и страстният зов, безпощадната критика и висока действеност са намерили най-подходящата, най-силната езикова форма. Всяка работа на Димитров е един своеобразен образец на просто и достъпно изложение на най-трудните и сложни проблеми, а цялото му наследство — речи, доклади, писма, изказвания — е истинска школа за пропагандиста, за идеолога, за марксиста-ленинец.

Но неотслабващата обаятелна сила на речите и докладите е преди всичко в тяхната войнствувача марксистко-ленинска болшевишка партийност, която извисява Димитров теоретика в широката култура и необикновено богатство на интелекта, във вродената прозорливост, която му дава възможност да обобщава, да анализира, да преминава от конкретното към общото, от характерното към специфичното, тя е в проблемността, която прозира в малкото и голямото, в интернационалното и националното, тя е в корена на революционера — българския народностен корен, който и днес стои здраво в родната земя, но достига земите на всички честни хора, дава живот на нестихващите социални борби.

Когато и днес четем произведенията на Димитров, пред нас израства изумителната фигура на изключително талантлив, самобитен и дълбок политически писател, при който е трудно да се отдели пламенният партийен оратор, тъй като мисъл и перо, слово и изказ, мимика и фраза са се слели в едно. Езикът на неговите произведения е, както отбелязва в своето изследване Ив. Леков, „съвършено средство за идеологическо въздействие, класова борба и социалистически подем“². И все пак кои са основните характерни черти на публицистиката на Димитров, които ни карат винаги да се удивляваме от специфичния публицистичен талант на народния вожд и които дават своя принос в изграждането и оформянето на партияния публицистичен стил³ в българския книжовен език.

На първо място това е оная здрава връзка, онова дълбоко познаване на българския език, владеее до съвършенство на книжовната реч, което му помага да пише, от една страна, ясно и достъпно, а, от друга страна, правилно и книжовно изискано. Димитров си служи с огромен лексикален материал, използва множество термини и изрази от различни страни на живота, винаги на място, с лекота и без излишно претрупване на фразата, използва думи и устойчиви словосъчетания, които принадлежат на международната политическа терминология. Обществено-политическата лексика в публицистиката на Георги Димитров се утвърждава, защото тя е навлязла в партияния и прогресивен печат още в края на миналия век, намерила е най-ясни и точни съответствия в произведенията на Д. Благоев, Г. Кирков и Г. Георгиев. Но Димитров на свой ред подхожда творчески към нейното използване. Нещо повече, когато хронологически се четат неговите произведения, се вижда как употребява все по-сполучливо и на място проникналия общественно-политически термин, за да звучи той убедително и естествено, без да прави изказа неясен или неточен. По отношение на общественно-политическата терминология се очертава едно от най-характерните качества в публицистичния стил на Димитров — неговата прецизност и точност.

Димитров никога не пише статия, доклад или друг материал, за да покаже ерудиция, за да създаде нещо красиво и оригинално, изпъстрено с множество термини, но неразбираемо за широките народни маси, за работническата класа. Напротив, дори когато се налага употребата на политически термин или друга

² Ив. Леков. Опит за оценка на езика и стила на Г. Димитров. — В: Език и стил на българските писатели. Т. I. С., 1962, с. 539.

³ М. Янакиев. Наблюдения над езиковите особености в публицистиката на Гавраил Георгиев. — В: Език и стил на българските писатели. Т. I. С., 1962, с. 499.

чужда дума, Димитров подбира такъв контекст, такава фраза, която ще гарантира максимално нейното възприемане. Обществено-политическата лексика и идеологическа терминология заемат значително място в лексикалния състав в произведенията на Димитров. Това е напълно естествено и закономерно, защото се определя преди всичко от теоретическата, революционната и обществената дейност на пламения публицист, която намира израз в произведенията му. Както вече е отбелязано от някои изследвачи,⁴ в състава на общественно-политическата лексика „се различават два основни пласта: 1) лексика, образувана чрез използване на словообразователните възможности и средства на българския език, и 2) международната общественно-политическа и културна лексика“. Без да изброяваме разнообразните словообразователни и лексико-семантични групи думи, които се срещат в публицистиката на Димитров, ще отбележим, че тяхната прецизна и изискана последователна употреба изиграва съществена роля в доизграждането и утвърждаването на публицистичния стил в системата на българския книжовен език.

Точността и прецизността в публицистичния стил на Димитров е съчетана с конкретността и яснотата — качества, които правят произведенията му не само общодостъпни, но преди всичко актуални и действени. Почти няма доклад или брошура, по-голяма статия или писмо, в които да не се съдържат конкретни примери, цифри или съпоставки. По-важно е обаче как Димитров ги използва, за да не утежняват излишно фразата, да не създават впечатление за отчетност и сухота. Например в отчетите за работата на Синдикалния съюз Димитров постига максималната достъпност и пределна яснота за състоянието на съюзите чрез изброяването на техния числен състав, чрез съпоставяне с броя на членовете в предходните години: „Според тези сведения в Пловдив, през м. ноември има 1702 души безработни, в Ксанти има близо 7 хиляди тютюневи работници без работа, защото в складовете е прекратена работата; в Бургас — 1649, в София — 1451; във Варна — 5143“ (т. 3, с. 401).

Доказателствеността в публицистиката на Димитров се постига и теоретически, и фактически. Теоретическите постановки за същността, мястото и ролята на синдикалните съюзи в организираната борба на работническата класа, за тактиката на комунистическата партия в борбата против фашизма, за единния пролетарски и антифашистки народен фронт, за същността и значението на ОФ, на народната демокрация и строителството на социализма в трудовете на Димитров са подкрепени с богат и разнообразен илюстративен конкретен материал, чрез който фактически се доказва тяхната правдивост. Но преди всичко те се конкретизират и потвърждават от практическата революционна дейност на Димитров, на комунистите, на работническата класа, на международния пролетариат.

Особено качество на димитровския публицистичен стил е неговата образност. Тази димитровска образност е еднакво присъща и на публициста, и на оратора Димитров, но тя не е ефектна и случайна, не е външна и безсъдържателна. Именно нейната дълбока аргументираност и мотивираност от идейното съдържание на произведенията, органическата ѝ връзка с народния език, с богатия вътрешен интелект на Димитров определят и онова значимо място, което заема това качество в цялостния му публицистичен стил. И когато пише, и когато говори той е образен, жив, емоционален, настъпателен. С това качество до голяма степен се обяснява и поразителното въздействие, което оказват речите и статиите му. Защото те не са само едно научно-логическо изложение на даден проблем, но са ярки художественообразни произведения, които възбудят чувствата и съзнанието на хората. А когато безспорната истина, теоретическата постановка

⁴ М. Чаролеева, Ст. Жерев. За някои особености на езика на Г. Димитров — Български език, 1972, кн. 1—2, с. 5.

или важна актуална проблема стига не само до съзнанието, а и до сърцето, извиква чувствата и поражда вълнения, тя ще бъде разбрана, подета и ще се реализира непременно в живота. Ето защо със строгата логическа последователност и методичност в излагане на теоретическите постановки и в посочване на конкретните факти емоционалната образност в публицистиката заема не само значително място, но тя е неотделима от нея, без нея не бихме имали оня специфичен, цветист и призивен, вълнуващ и правдив димитровски публицистичен стил.

Образността Димитров постига не само с използването на отделни стилистически прийоми, а в непрекъснатата работа върху статите и речите, докладите и писмата, като в едни случаи образно обобщава дадена мисъл и по този начин тя се възприема и достига до масите, а в други случаи чрез емоционално-образните думи, сравнения и словосъчетания убедително утвърждава дадена мисъл или идея. И действително, когато Димитров пише за най-обикновени, най-прозаични и делнични неща, той пак е образен, емоционален и експресивен. И фразата, наситена с метафори, и изненадващо оригиналното сравнение, и богатите нюанси от синоними, и сполучливите и запомнящи се фразеологизми, и народните пословици и поговорки той използва по различен начин в зависимост от проблема, който поставя или разглежда, в зависимост от читателите, за които е предназначено написаното. Релефното, образно поднасяне на мислите Димитров постига именно чрез внасянето на елементи от художествения стил в публицистиката си както чрез използването на художествените стилистични тропи, така и чрез фразеологичните изрази, поговорките, устойчивите съчетания и крилати изрази. Използването на посочените изразни средства е характерно и за устните изказвания и приветствия на Димитров, а така също и за неговите писма, които представляват изключително богатство за епистолярния стил в съвременния български език. Но те трябва да бъдат предмет на специално изследване.

Наблюденията върху употребата на фразеологичните и устойчиви съчетания в публицистиката на Димитров показват два основни момента в подхода към тяхното използване: на първо място, умело, точно, обмислено и сполучливо използване, а не самоцелно и случайно, и, на второ място, творческо преобразуване на фразеологизма, което може да се изрази и в ново редактиране и перифразирание на известна мисъл от художествено произведение или народен израз и в подмяната на отделни компоненти, за да може действително фразеологичният израз семантически и структурно-семантически естествено да взаимодейства с контекста и цялото съдържание на публицистичния материал. Тези подходи са обусловени както от изключително широките му познания във всички области на обществения живот, от знанията, които непрекъснато натрупва върху живота и историята на само на българския, а и на другите народи — руски, немски, френски, сръбски, румънски и др., от непрекъснатия обогатяващ го допир с художествената литература — наша и чужда, така и от самия интелект на Димитров, неговата природна дарба и голяма трудоспособност. Той е, бихме могли да кажем, художествен публицист, който пише образно-художествено за политическите събития и революционни борби, и използва публицистично-художествените изразни средства. Всичко това изключва възможността за елементарно използване на фразеологичното съчетание и народните поговорки и изисква от изследвача задълбочен творчески анализ на тяхната употреба.

Целта на нашия конкретен анализ е не толкова да се покаже разнообразното смислово и структурно-синтактично използване на фразеологични единици и устойчиви съчетания, а да се изтъкне доколко те играят определена роля в оформянето и изграждането на подчертания образен публицистичен стил на Димитров. Функционалната значимост на фразеологичните единици и устойчиви съчетания се определя както по тяхната стилова принадлежност — обикновено